

Рішення спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії

Спеціалізована вчена рада ДФ 70.895.062 Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький, прийняла рішення про присудження **Кашуку Денису Анатолійовичу** ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право на підставі прилюдного захисту дисертації – «Усунення від права на спадкування».

«05» липня 2025 року.

КАЩУК Денис Анатолійович, 1979 року народження, громадянин України. Освіта вища: У 2011 році закінчив навчання у Національному університеті «Одеська юридична академія» – Інституті підготовки професійних суддів, по закінченню якого здобув диплом магістра з відзнакою.

З 2016 року суддя Софіївського районного суду Дніпропетровської області.

Аспірант Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова. Дисертацію виконано у Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький.

Наукова керівниця: докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри приватного права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова **Світлана Дмитрівна ГРИНЬКО**.

Здобувач має 9 наукових публікацій, зокрема: чотири наукових статті в наукових фахових виданнях, визнаних МОН України, п'ять тез доповідей, оприлюднених на науково-практичних конференціях:

1. Кашук Д.А. Усунення від права на спадкування за законодавством Європейських держав. *Актуальні проблеми держави і права*. зб. наук. пр. / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса : Гельветика, 2023. Вип. 100. С. 53-61. URL: http://apdp.in.ua/v100/100_2023.pdf

2. Кашук Д.А. Умисне позбавлення життя спадкодавця чи будь-кого з можливих спадкоємців або вчинення замаху на їхнє життя, як підстава усунення від права на спадкування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 102-105. URL: http://www.lsej.org.ua/12_2023/21.pdf

3. Кашук Д.А. Удосконалення нормативно-правового регулювання підстав та порядку застосування усунення від права на спадкування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 10. С. 101-105. URL: http://www.lsej.org.ua/10_2024/25.pdf

4. Кашук Д.А. Усунення від права на спадкування, як форма цивільно-правової відповідальності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Випуск 85. С. 282-288. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/315109/306005>

5. Кашук Д.А. Усунення від права на спадкування за законодавством країн ЄС. *Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів: Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 27 квітня 2023 року. Частина 1. Львів-Торунь* : Liha-Pres, 2023. С. 258-262.

6. Кащук Д.А. Правові засади усунення від права на спадкування у Австрії. Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення: збірник тез Науково-практичного круглого столу, присвяченого 75-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини (м. Хмельницький, 8 грудня 2023 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С.52-53.

7. Кащук Д.А. Усунення від права на спадкування за законодавством Німеччини. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу : зб. тез доповідей IV Всеукраїнської наукової конференції, 17 квітня 2023 р. (м. Хмельницький). Хмельницький : ХНУ, 2023. С. 94-98.

8. Кащук Д.А. Усунення від права на спадкування у зв'язку з невиконанням сімейно-правових зобов'язань. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу : зб. тез доповідей V Всеукраїнської наукової конференції, 17 квітня 2024 р. (м. Хмельницький). Хмельницький : ХНУ, 2024. С. 66-70.

9. Кащук Д.А. Недійсність шлюбу як підстава усунення від права на спадкування. Актуальні проблеми здійснення та захисту прав та інтересів дітей у приватних правовідносинах в умовах воєнного стану: зб. наук. пр. / за ред. С.Д. Гринько. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 51-54.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради:

Рецензентка – докторка філософії, доцентка, доцентка кафедри приватного права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова **Марія Іванівна РОМАСЬ**. Виступ позитивний із зауваженнями:

«1. У визначені спадкових правовідносин, яке наводить дисертант, вказано, що це особливий різновид цивільно-правових відносин посмертного правонаступництва у майнових відносинах, та здійснення окремих посттанативних прав спадкодавця» (с. 62). У той же час сам автор пише, що «під терміном «майно» у спадковому праві розуміється сукупність майнових та особистих немайнових прав та обов'язків спадкодавця, що не припиняються з його смертю і переходять до його спадкоємців» (с. 61). З цього випливає, що дисертант особисті немайнові права, які входять до складу спадщини, розглядає лише у вимірі здійснення посттанативних особистих немайнових прав (за Р.О. Стефанчуком), які виникають внаслідок та в момент смерті фізичної особи в інших осіб, які конкретно визначені законом чи встановлені померлим, і, як правило, спрямовані на захист доброго імені померлого (с. 62). Більш детальне пояснення та аналіз посттанативних прав влучніше розкрило б питання не лише складу спадщини, а й інших фундаментальних понять спадкового права у дисертації.

2. Автор називає суб'єктивне право на спадкування «ключовою гарантією правонаступності у цивільному праві, що забезпечує юридичну визначеність» (с. 65, 114, 194). Таке положення видається спірним, адже суб'єктивне право не може бути саме гарантією – для цього потрібна окрема самотійна гарантія, яка і забезпечує суб'єктивне цивільне право. Наприклад, гарантією суб'єктивного

права власності є його непорушність, що означає гарантію того, що ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні (ч. 1 ст. 321 ЦК України). Суб'єктивне право на спадкування може бути передумовою для правонаступності у цивільному праві, втім «гарантією, яка забезпечує» суб'єктивне право не може бути, оскільки саме його потребує.

3. Позиція віднесення дисертантом усунення від права на спадкування до числа форм цивільно-правової відповідальності (с. 82, 84) не до кінця обґрунтована доктринально, а саме, що є формою юридичної, зокрема, цивільно-правової відповідальності, і як здобувач дійшов такого висновку.

Синонімом до «форми цивільно-правової відповідальності» є «види цивільно-правової відповідальності», якими є договірна та недоговірна (деліктна). Дисертант вказує, що усунення від права на спадкування є деліктною відповідальністю (с. 95), однак в даному випадку може відбуватись підміна понять – форми відповідальності та її підстав.

4. Якщо усунення від права на спадкування є формою цивільно-правової відповідальності, то досить не чітко виявлено її умови виникнення (с. 106).

Зокрема, протиправність розглядається через порушення позитивних обов'язків (с. 112), а також через невиконання обов'язку через порушення заборон (с. 106), або порушення особистих немайнових обов'язків особи або посяганням на особисті немайнові блага (с. 106). Однак питання яким чином дисертант виявив такі протиправні дії саме у цивільному праві (а не кримінальному або сімейному) залишається відкритим. Також автором не було чітко сформовано складів деліктів, про які згадувалось у роботі (с. 106, 111, 196).

5. Дисертант пише, що цивільна відповідальність має майновий характер, тобто включає в себе санкції майнового характеру (с. 91), спрямовані на відновлення порушених прав чи інтересів постраждалої сторони (с. 94) і при цьому одночасно вказує, що усунення від права на спадкування є заходом відповідальності (с. 105, 106), що натякає на немайновий зміст такого заходу відповідальності. Втім далі дисертант пише, що матеріально-правовий (економічний) характер цивільно-правової відповідальності полягає у неможливості приймати участь у перерозподілі майнових благ (спадкової маси), на які особа мала б можливість претендувати за інших обставин» (с. 106), що також не видається переконливим для виокремлення нового заходу відповідальності. Загальноприйнятими заходами відповідальності у цивільному праві є відшкодування збитків, моральної шкоди, стягнення трьох відсотків річних (у деяких видах правовідносин присутні особливі заходи, наприклад, виплата компенсації за порушення авторського права). Виявлення нового заходу цивільно-правової відповідальності потребує більш глибокого обґрунтування.

6. Не до кінця розкритим залишилось питання визначення суб'єктів такої форми, як пише автор, цивільно-правової відповідальності як усунення від права на спадкування, а саме – хто потерпілий та заподіювач шкоди. Автор правильно пише, що при цивільно-правовій відповідальності правопорушник несе відповідальність перед потерпілою особою, а не перед державою (с. 91).

Якщо слідувати логіці, що потерпілим є спадкодавець, то така особа є померлою (з припиненою цивільною правоздатністю). У даному випадку

виникає питання перед ким несе відповідальність заподіювач шкоди (негідний спадкоємець), яке не було повною мірою розкрито у дисертації».

Рецензентка – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри цивільного права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова **Ірина Леонідівна СЕРДЕЧНА**. Виступ позитивний із зауваженнями:

«1. Потребує додаткового обґрунтування позиція автора щодо необхідності усунути від права на спадкування осіб, які не лише злісно ухилялися від виконання аліментних зобов'язань, з чим ми погоджуємось, але й одноразово, якщо ця обставина встановлена судом. Цікавить позиція автора щодо його розуміння поняття одноразового ухилення від виконання аліментних зобов'язань.

2. Потребує додаткового обґрунтування пропозиція, щодо доцільності створення єдиного реєстру підозрілих шлюбів та посилення повноважень судів щодо анулювання недійсних актів цивільного стану.

3. Положення щодо недійсності шлюбу було б доречно викласти в параграфі 2.3., а не у параграфі 2.4, оскільки недійсність шлюбу є сімейно-правовим інститутом».

Офіційний опонент – доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу методології євроінтеграції приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва ім. академіка Ф.Г. Бурчака **Микола Олексійович СТЕФАНЧУК**. Виступ позитивний із зауваженнями:

«1. Спірним є твердження здобувача, що підставою виникнення цивільно-правової відповідальності є правопорушення, вчинене негідним спадкоємцем, пов'язане із завданням шкоди (життю, здоров'ю, особистій недоторканості, особистій свободі), тобто, викликане порушеннями особистих немайнових обов'язків особи або посяганням на особисті немайнові блага. Відповідно складно погодитись із висновком, що умовами виникнення юридичної відповідальності у формі усунення від права на спадкування є протиправна поведінка завдавача шкоди, причинно-наслідковий зв'язок між шкодою і протиправною поведінкою, вина негідного спадкоємця.

Зазначена авторська позиція є спірною, оскільки не в усіх випадках усунення від права на спадкування має місце завдання шкоди. Водночас такий спосіб захисту завжди пов'язаний із невиконанням чи неналежним виконанням особою нормативних обов'язків.

2. Складно погодитись із висновком дисертанта, що усунення від права на спадкування як форма цивільно-правової відповідальності носить додатковий (субсидіарний характер) до іншого виду юридичної відповідальності (наприклад, кримінальної відповідальності за посягання на життя особи або за не виконання аліментних обов'язків відповідно до вимог сімейного права).

Кожен вид юридичної відповідальності застосовується окремо, оскільки їх підставою є окремі правопорушення. Тому не можна стверджувати про додатковий (субсидіарний характер) одного виду юридичної відповідальності до іншого виду.

3. У продовження до вище зазначеного зауваження, здобувач називає ще одну визначальну ознаку усунення від права на спадкування, як форми цивільно-правової відповідальності - «виникають при порушенні абсолютного права потерпілого – спадкодавця». Однак, **абсолютне право особи** — це така категорія прав, яка означає **повне, всебічне й безумовне право особи, що діє проти всіх інших осіб**. Тобто всі інші особи зобов'язані **утримуватись від порушення цього права**, навіть якщо не мають прямого юридичного зв'язку з власником права. Це означає, що абсолютне право **діє проти невизначеного кола осіб** – тобто зобов'язані його поважати **усі**. Однак, для спадкового права, як правило, характерна визначеність осіб, які мають конкретні обов'язки щодо спадкодавця та інших спадкоємців. Тому зазначену ознаку не можна визнати спеціальною для усунення від права на спадкування, як форми цивільно-правової відповідальності.

4. Із характеристики усунення від права на спадкування, як форми цивільно-правової відповідальності, не зрозумілою є позиція здобувача щодо функціонального спрямування усунення від права на спадкування у правовідносинах із цивільно-правової відповідальності. З однієї сторони, здобувач наполегливо називає усунення від права на спадкування, як форму цивільно-правової відповідальності, а визначаючи особливості усунення від права на спадкування, як форму цивільно-правової відповідальності, стверджує, що «заходами відповідальності є усунення від права на спадкування». Відповідно виникає питання до здобувача: *усунення від права на спадкування – це форма чи це захід цивільно-правової відповідальності?*

5. У підрозділі 2.3 здобувач розкриває усунення від права на спадкування у зв'язку з невиконанням сімейно-правових зобов'язань. На жаль, здобувач обмежується характеристикою лише одного обов'язку – це аліментного обов'язку».

Офіційна опонентка – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» **Юлія Василівна КРИВЕНКО**. Виступ позитивний із зауваженнями:

«1. Недостатньо обґрунтованою вважаю авторську концепцію «усунення від права на спадкування як форми цивільно-правової відповідальності» з позиції підстави, умов її виникнення та її правової природи.

2. Характеризуючи усунення від права на спадкування як форму цивільно-правової відповідальності, доцільно було зупинитися на можливих підставах звільнення від відповідальності.

3. Цікаво було б почути думку дисертанта на питання про те, чи може спричинити усунення від права на спадкування умисне позбавлення життя спадкодавця на його прохання потенційним спадкоємцем? Тобто, чи можна розглядати згоду потерпілого як підставу для звільнення від цивільно-правової відповідальності завдавача шкоди?

4. Вважаю спірною пропозицію дисертанта про доповнення ч. 2 ст. 1224 ЦК України про те, що «Не мають права на спадкування особи, які умисно перешкоджали спадкодавцеві скласти заповіт, внести до нього зміни або скасувати заповіт і цим сприяли виникненню права на спадкування у них самих чи в інших осіб або сприяли збільшенню їхньої частки у спадщині» словами

«або примусили спадкодавця до виключення з тексту заповіту інших осіб з числа спадкоємців чи зменшення їх частки у спадщині». На мою думку, слова «внести до нього зміни або скасувати заповіт» можна різними способами, зокрема і шляхом «виключення з тексту заповіту інших осіб з числа спадкоємців чи зменшення їх частки у спадщині».

5. У дисертації істотну увагу приділено характеристиці порівняльно-правових підходів у частині підстав усунення від спадкування з врахуванням практики цивільного законодавства інших держав, що заслуговує на підтримку. Однак, недостатньо обґрунтовано практичне значення висновку про те, що «у частині підстав усунення від спадкування найбільш вдалим є рішення законодавця ряду держав щодо встановлення фактичних складів, що є підставою для позбавлення негідного спадкоємця права успадковувати». На сьогодні згідно чинного законодавства України з позиції матеріальних та процесуальних підстав для усунення від права на спадкування не достатньо наявності одного юридичного факту, а вимагається сукупність декількох, що становить юридичний фактичний склад».

Голова ради – КОЖЕВНИКОВА Вікторія Олександрівна, докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри міжнародного та європейського права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова. Виступ позитивний без зауважень.

Результати голосування:

«За» **5** членів ради,
«Проти» **НЕМАЄ**.

На підставі результатів відкритого голосування спеціалізована вчена рада присуджує **Кашуку Денису Анатолійовичу** ступінь доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ 70.895.062

Вікторія КОЖЕВНИКОВА